

Gaçgak / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy

написано kitapcy | 23 января, 2025

Gaçgak / hekaýa **GAÇGAK**

Bu wakaň hekaýasy örän uzyn.

Owwal Peşka ejesi bilen ýagyşda ezilip, kä ekini orup alynan atyzdan, kätede ädigue sary ýapraklar ýapyşýan tokaýdaky sokmak ýoldan jahan ýagtylýanca ýöredi. Soňra gapyň açylaryna garaşyp, garaňky däliziň astynda iki sagada golaý durdy. Däliz howla görä ýylyrak hem çyg däldi welin, emma şemal turanda ýagyş damjalary bu ýerigem gelýärdi. Däliz assa-ýuwaş adamdan doldy, adamlaryň arasynda gysylyp galan Peşka kimiňdir, biriniň balyk ysy kükäp duran postynyna kellesini goýup ırkılıp galdy. Gapy şakyrdap açyldyda, Peşka bilen ejesi kabulhana girdi. Bu ýerde ýene uzak wagt garaşmaly boldylar. Hemme hastalar oturgyçda gymyldaman, sessiz otyrdylar. Peşka olary synlaýardy, örän köp täsin närseleri görýänem bolsa gürlemän dymyp durdi. Emma kabulhana bir ýetginjek oglan, bir aýagy bilen agsaklap girende, Peşka hem edil şolar ýaly agsaklap ýöräsi geldi. Ol ejesiniň tirsegine dürtüp, elini agzyna ýetirip, pyňkyryp güldi-de:

– Eje, eje seret! – diýdi

Ejesi:

– Ýuwaş bol, oglum ýuwaş bol – diýdi.

Kiçi penjireden, uklap gözleri çişiip giden şypauýasy göründi. Şypauýasy ýogyn sesi bilen:

–Hany, gelin ýazylyň! – diýdi.

Hemme bilen bir hatarda agsaklap ýoreýän oglanam penjiräň öňüne geldi. Şypauýasy herkimden adyny, atasynyň adyny, ýasaýan ýerini, näce wagtdan bări hastadygyny we başka zatlary soraşdyrdy. Peşka ejesiniň beren jogabyndan özuniň adynyň Peşka däl-de, Pawel Galaktianowdygyny, ýedi ýaşyndadygyny, sowatsyz we ençeden bări hastadygyny bilip galdy.

Ýazylyş tamamlanansoň az-kem dik aýakda durmaly boldy. Kabulhanadan ak halat geýen, biline ýalyk daňan lukman geçip

barýardy. Agsaklap ýöreýän oglanyň ýanyna gelende egnini gysyp ýogyn ses bilen:

– Samsyk ekeniň-eýt. Samsyk bolmasaň şeýderdiňmi? Düşenbe günü gel diýsem, juma günü gelip dursuň. Meň üçin gelýän bolsaň hiçem gelme! Wah, emma aýagyňdan aýyrylyp galarsyňda, samsyk-diýdi.

Oglanyň ýüzi sadaka soraýan adamyň ýüzi kimin gaýgylý görünüše geçdi, gözlerini mölerdip:

– Bir ýagşylyk ediň, Iwan Mikalaýewiç! – diýdi.

Lukman ýaňsylaýy äheňde:

– Iwan Mikalaýewiçmyş – diýdi – Düşenbede gel diýipdim, aýdanymy etmelidiň. Akmagyň biri, akmak diýsäniň.

Lukman hastalary kabul edip başlady. Lukman otagynda oturyp hastalary gezekli-gezegine çagyryardy. Otagdan oglanyň agy sesi, kätede lukmanyň gaharlanyp:

– Hä, nämüçin aglaýaň? Men seni soýup durunmy? Sesiňi çykarma! – diýyäni eşdilýärdi.

Peškaň nobaty geldi. Lukman:

– Pawel Galaktianow! – diýip çagyrdy. Ejesi göýä bu çakylyga garaşmadyk ýaly aljyrap galdy. Peškaň elinden tutup otaga alyp girdi. Lukman stoluň ýanynda, galyň kitaby ünsiz galam bilen urup otyrды. Lukman giren adamlara hem seretmän:

– Niräň agyrýa? – diýip sorady.

Ejesi:

– Çagaň tirsegi agyrýa, ýaşuly – diýip jogap berdi. Oň ýüzi şeýle bir özgerdi, Peškaň ýarasy ony çyndanam örän gaýgylandyran ýalydy.

– Çykaryndyr!

Peška çekine-çekine boýnundaky ýalygy aýyrdy, soň ýeňi bilen burnuny süpüryp postunyny çykaryp başlady.

Lukman:

– Gelin, myhmanhana gelmediň – diýip hüňürdedi – Nämä haýal hereketlenýäň? Senden başkada garaşyp duranlar kän.

Peška gyssana-gyssana postunyny çykaryp ýere taşlady, soň ejesiniň kömegi bilen köýginem çykardy. Lukman ýaltalyk bilen oňa seretdi, ýalaňaç garnyna pytykläp göýberdi, cukur dem alyp:

—Peška dost, garyn sallap bilipsiňa— diýdi — Tirsegiň görkez, hany!.

Peška ganly hasa gözüniň gytagy bilen seretdi, lukmanyň ak haladyna garap aglap göýberdi.

Lukman:

— a-a-a— diýip Peşkany utandyrmakçy boldy— Öylendiribermeli oglan bolupdyr, aglaýsyna seret! Utananogam.

Peška aglamajak bolup, ejesine seretdi, onuň bu bakyşynda: «Öýe baraňda keselhanada aglanymy aýdyp goýaýma, birden» diýen utanç bardy.

Lukman onuň tirsegine seretdi, tirsegini gysyp görди, uludan dem aldy, dodaklaryny dişläp ýene-de tirsegini gysyp görди.

Ol:

— Nähili aýal sen?— diýdi— Nämüçin öňräk alyp gelmediň? Elinden aýrylyp galjak eken-a. Gözün körmi, tentek, muň boguny kesel.

Peškaň ejesi:

— Siz gowy bilýäňiz, ýaşuly— diýdi.

— Yaşulymış... çagaň elini iriňledip göýberipsiň-a, ýene ýaşuly diýen bolýaň. Bi elsiz ne işe ýaraýa? Ölýänçä saňa ýük bolar. Burnuňa syňryk çyksada keselhana ýügürýäň. Çaga bolsa ýarym ýyllap dert baryny çekdiripsiň. Hemmäňizem şular ýaly.

Lukman papiros otlady. Papirosyny çekip bolýança aýaly garaşdyrdy. Hyýalynda aýdýan aýdymynyň äheňine kyapláp başyny oýnadyp, her hili zatlar barada oýlanyp oturdy. Lukmanyň öňünde ýalaňaç duran Peška onuň gepine gulak asyp, papirosyň tüssesine seredip durdy.

Papirosyny çekip bolandan soň lukman ukudan oýanan dek başyny galdyrdy-da öökisine görä ýumşak äheňde gürláp başlady:

— Maňa seret, gelin! Muny ýag ýa derman bilen bejerip bolmaýa. Çagany keselhanada ýatyrmaly bolarsyň!.

— Ýatyrmaly bolsa, ýaşuly, ýatyrmán elimizden geljek näme bar? Lukman, Peškaň egnine elini goýup:

— Biz muny oparasiýa ederis. Sen, Peška, şu ýerde gal, ejeň gidibersin. İkimiz şu ýerde galarys, dost. Meň malinalarym pişen. İkimiz, Peška, işimizi bolanymyzdan soň balyk tutmaga

bararys, men saňa tilki görkezerin!. Myhmançylyga bararys, bolýamy? Ejeň, seni ertir gelip alyp gider, bolýamy? Peška, ejesine soragly nazar bilen garady.

Ejesi:

– Galaý, oglum! – diýdi.

Lukman, keýpiköklyk bilen:

– Galar, galar – diýdi – Gepläp oturmagam, artykmaç. Men, oňa diri tilkini görkezerin. Ýarmarka baryp oýunjak alarys. Marýa Denisowna çagany ýokary alyp çykyň!

Lukman keýpikök, göwünjeň adama meňzeýär, ýoldaş tapanyna begenýäne meňzeýär. Peška onuň sözünü ýykmakçy däl, üstesine ömürinde ýarmarka diýen ýere baryp görenok, diri tilkinem göresi gelýär, emma, ejessinden aýry nädip galyp biler? Biraz oýlanyp görensoň, ol lukmandan ejesinem hastahanada alyp galmagy haýış etmekçi boldy, emma agzyny açmagada ýetişmän galdy, şypauýasy oň elinden tutup tekçekden alyp çykyp gitdi. Peška agzyny açyp töwrege bakyp barýardy. Tekçek, pol we başga zatlar, açık sary reňke bolaýypdyr, hemmesinden ýakymly ösümlük ýagynyň ysy gelip durdy. Ähli ýere lampa asylyp, ýöreljek ýolada haly ýazylypdyr, diwardan mis krant hem çykyp durdy. Peška hemmesindem beter özuniň krowaty bilen külreňk odýalyny halady. Ol ýastygy bilen odýalyny tutup gördü, palatany aýlanyp çykdy-da lukmanlar gowy ýasaýan eken diýen pikire geldi.

Palata o derejede uly däldi, üç sany krowat goýulan eken. Krowatyň biri boş, ikinjiside Peškaňkydy, üçünjisinde bolsa dynuwysz üskürynp, guta tüýkürýän ýüzi salyk bir goja ýatyrdy. Peškaň krowaty duran ýerden, gapydan seretseň başka palataň iki sany krowaty görünýärdi. Krowatyň birinjisinde başyna tegelek plasmas goýulan reňki soluk, hor bir adam ýatyrdy, ikinjisinde başy hasa bilen daňylan, daýaw bir adam ellerini ýaýyp ýatyrdy.

Şypauýasy Peškany palata salyp, çykyp gitdi, birazdan soň bir topar geýim göterip geldi, ol:

– Bular saňa, geýip gör! – diýdi.

Peška çykaryndy we begenip täze eşiklerini geýip başlady. Köýnek-balagyny, külreňk žempirini geýensoň özünü

göwniýetijilik bilen synlady, «şu geýimlerimde obada aýlansam gowy bolardy» diýip oýlandy. Oň göz öňünde ejesi ony derýaň etegindäki atyza jojuklara kelemiň ýapyragyny ýygyp gelmäge göýberdi, ol ylgap gidýär, oglanjyklar we gyzjagazlar oň daşyny gurşap alýarlar, žempirini uly höwes bilen synlaýarlar. Palata aşpez aýal iki sany ağaç tawak, iki çemçe we iki bölek çörek göterip girdi. Tawaklaryň birini goja berdi, ikinjisini Peşkaň göňüne goýup:

– Iý! – diýdi.

Peşka tawaga seretse, ýagly kelem çorba, bir bölek et bar eken. Ol, ýene-de «lukman gowy ýasaýan eken, özem başdaky görünisi ýaly gaharjaň däl eken» diýip oýlady. Ol, her gezek çorbany owurtlanda, çemçesini ýalap, kelem çorbany uzak wagt içdi. Soň tawakda göşden başga hiç närse galmansoň goja gözüniň gytagy bilen garady, oň henizem çorba içýänini görüp oňa höwesi geldi. Ol ulydan dem aldyda, eti assa-ýuwaş iýip başlady, emma, onuň ähli hereketleri biderek boldy, derrew etem iýip boldy. Diňeje azajyk çörek galdy, çöregi huruşsz iýmegem ýokanok, emma özge căresem ýok. Peşka oýlanyp gördide, çöregem iýdi. Şol mahal aşpez ýene-de tawak göterip geldi. Bu gezek tawakda ýeralmasý salynan göwürma bar eken. Ol:

– Çöregiň nirde? – diýip sorady.

Peşka jogap bermegiň deregine garnyny sypady.

Aşpez:

– Nämüçin iýip goýduň? Gowurmany näm bilen iýjek? – diýdi.

Ol çykyp gitdi we ýene-de bir bölek çörek alyp geldi. Peşka dogup, döräli bäri gowrulan et iýip görmändi. Gowrulan eti iýip görüp örän tagamly eken diýen netijä geldi. Gowurma derrew tamam boldy. Gowurmany iýip bolanda, kelem çorbadan agyşan çörekden sähel ulurak çörek agysdy. Goja naharlanyp bolansoň agyşan çöregi şkafa salyp goýdy. Peşka hem şeýtmekçi boldy, emma, azrak pikirlenip çöregi iýmegini şkafda saklandan has ýağşy gördü.

Garny doýansoň gezelenje çykdy. Goňşy palatada ýaňky göreninden başgada dört adam bar eken. Olardan diňe biri Peşkaň ünsünü özüne çekdi. O nowça, gamgyn, sakgallak, örän hor adamdy. O adam krowatda ýatyrdy, başyny sagadyň dili kimin

gymyldadýar, sag elini dynuwsyz sylkýardy. Peška ençe wagt ondan gözünü aýyrmadı. Ol adamyň bir sydyrgyn başyny oýnatmagy Peška başda gzykly bolup göründi, bu hereketi wagty hoşlugy üçin edýän ýaly bolup duýuldy. Emma ol adamyň ýüzüne üns berip seredip, agyr kesele duçar bolanyny aňansoň, Peškaň kalbyny gorky gaplap aldy.

Üçünji palata girende, endamyna ýag çalynyp goýulana meňzeýän üç sany gyzyl tenli adamy gördü. Olar krowatlarynda gymyldaman ýatyrdylar, agyz-burnuny biri-birinden saýgarmak kyn bolan bu adamlar majusileriň taňrylaryna meňzeýärdi. Peška aşpezden:
—Gelje, nämüçin olar, bular ýaly— diýip sorady.

Aşpez:

— Çeçek(?) çykan bulara, ýigidekje— diýdi.

Peška palatasyna gelip, krowatynada oturyp, bile ýarmarka gitmek üçin lukmana garaşyp başlady. Emma lukman gelmedi. Goňsy palataň gapysynda şypauýasy göründi. Ol kellesine gaba buz salynyp goýulan hastaň ýanyна gelip eňildide:

— Mihaýilo— diýip gyrgyrdy.

Uklap ýatan Mihaýilo gymyldamadam. Şypauýasy elini sylkdyde çykyp gitdi. Peška lukmana garaşyp oturan mahaly, ýanynda ýatan gojany sylap başlady. Goja dynuwsyz üskürynyп guta tüýkürýärdy. Ol uzyn-uzyn hyrryldap üskürýärdy. Peška gojaň bir häsiýeti ýarady. Goja üsküren wagty dem alanda kükreginde bir zatlar sykylyk çalyp herhilli sesler çykarýan ýaly bolýardy.

Peška:

— Ata, içiňde sykylyk çalýan näme – diýip sorady.

Goja jogap bermedi. Peška azrak garaşyp:

— Ata, tilki nirde?— diýip sorady.

— Nähili tilki?

— Diri tilki.

— Nirde bolar öydäň? Tokaýda bolarda.

Ençe wagt geçdi, emma lukman henizem gelmedi. Aşpez çay alyp geldi, çay bilen iýmäge çörek goýmany üçin Peška käýedi. Şypauýasy ýene-de gelip Mihaýilony turuzmaga synanyp gördü. Penjirelerden garaňkylyk görünip başlady, palatalarda çyralar ýakyldy, lukman bolsa henizem gelmedi. Indi gün giç ýarmarka

hem baryp bolmaz, Peşka krowatynda ýatdyda uklajak boldy. Ol lukmanyň söz beren oýnjagyny, ejesini, oň sesini, garaňky külbelerini, peçlerini, ezme kepir Ýegarownany ýatlady... Ýatlady welin, birden köňli bozulyp, ýüregini gam basdy. Ertir ejesiniň alyp gitjegini ýatlap, ýylgyrdy-da, gözünü ýumdy. Bir zatlaryň şakyrdysy ony turuzdy. Goňşy palatada kimdir biri gezip ýördi, pyşyrdap gepleýärdi. Şemiň ýagtysyna Mihaýiloň krowatynyň ýanynda üç adamyň gezip ýöreni görünýärdi. Olardan biri:

- Krowaty bilen alyp çykýasmy, ýa diňe özünimi? – diýip sorady.
- Diňe özüni. Krowaty bilen alyp geçip bolmaýa. Jaýy jennetde bolgaýyň bimahal ölüşini diýsene.

Biri Mihaýiloň egninden, ikinjisi aýagyndan tutup gösterdi. Mihaýiloň eli we haladynyň etegi sallanyp galdy. Üçünjisi çokundy. Soňra üçüsü aýaklary bilen poly takyrdadyp, Mihaýiloň haladynyň etegini basyp palatadan çykyp gitdiler.

Uklap ýatan gojaň kükreginden sykylygyň sesi eşdilýärdi. Peşka dyň salyp durdy, soňra garaňky penjirä seretdi, ýüregini gorky gaplap aldy. Krowatydan böküp turdy-da:

- E-e-e-e-e- diýip gygyrdy.

Gygyryşyna gygyrdy welin, emma jogaba hem garaşman goňşy palata ylgady. Şemiň ýagtysy otagyň garaňky burçlaryny çalaja ýagtyldyp durdy. Mihaýiloň ölenine gynanan hastalar krowatlarynda otyrdylar. Saçlary hüzzük, öz saýalary bilen garyşyp giden bu adamlar äpet bolup görünýärdi we gitdigiçe äpetleşýän ýaly bolup duýulýardy. Iň garaňky burçdaky krowatda oturan adam kellesini we elini dynuwsyz sylkýardy.

Peşka haýsy gapa girjegini oýlap durman çiçjek(?) keselleri ýatan palata kürsap girdi, o ýerden kolidora çykyp, kolidordan krowatlarda uzyn saçly, kempir keşbindäki, äpet mahluklar ýatan otaga atylyp girdi. Aýallar bölümünden geçensoň, ol ýene-de kolidora çykyp galdy, tanyş tekcegi görüp, ýuwüryklap aşak düşdi. Birinji gata düşende özi oturan kabulhanany görüp, daşary çykylýan gapyny gözläp başlady.

Penjire şakyrdady, sowuk şemal yüzüne urdy. Peşka kösene-kösene howla çykdy. Ol bu wagt diňeje bir närsäni, gaçmagy oýlaýardy. Ol ýoly bilmeyärdi, emma eger ylgap gidiberse,

elbetde öýüne, ejesiniň ýanyna ýetip barjagyna ynanýardы. Bulutly gijedi, emma buludyň arasyndan aý nur saçyp durdy. Peşka tekçekden çykyp dogurlygyna garap ylgap gitdi, ammary aýlanyp geçende gür otluga duş geldi, bir az oýlanyp durangoň, yzyna, hastahana tarapa gaýtdy. Hastahanany aýlanyp geçensoň öňe gitmäge ýürek etmän ýene-de durup galdy, hastahana binasynyň aňyrsynda gonamçylyň krestleri agaryp görünüärdi. Ol:

– Eje-e-e- diýip gygyryp ýene-de yzyna ylgap gitdi.

Garaňky jaýlaryň ýanyndan geçip barýarka penjireshi ýagty jaýa gözü düşdi. Ýagty, sary yşyk garaňkyda gorkuly görünsede, gorkudan ýaňa akly başyndan uçan Peşka şol tarapa öwürildi. Penjiräň ýanynda tekçek we ak tagta kakylan gapy bardy. Peşka tekçege ylgap çykdyda penjireden seretdi, birden bütin durkuny çäksiz guwanç gaplap aldy. Penjireden, stoluň ýanynda kitap okap oturan şadyýan, göwünjeň lukmany gördü. Peşka begenjiden gülüp, tanyş adamyny elini bulap çağyrmakçy boldi welin, birden nämälim güýç demini bogup, aýagyna gelip uruldy. Ol sandyrap gitdi we tekçege huşundan gidip ýykyldy.

Ol huşuna gelende bir eýýam gün dogupdy. Düýn ýarmarka alyp barmagy, balyk tutmagy, tilkini görkezmegi söz beren örän tanyş ses ýanjagyzda eşdildi.

– Heý-ý, tentek, Peşka-eý! Tentek bolmasaň şeýderdiňmi? Käyeýän adam ýokda, saňa.

Anton ÇEHOW

Terjime eden: Saparmyrat GÜRGЕНCLI Hekaýalar